

Jornades Biblioteca Pública i Lectures
2, 3 i 4 de novembre de 2005
Sala Ovidi Montllor - Institut del Teatre
Pl. Margarida Xirgu, s/n - 08004 Barcelona

ESSÈNCIA DEL TREBALL CULTURAL DE LA RED DE BIBLIOTECAS DE BOGOTÀ

Yolanda Nieto Hernández

Cap de la Divisió de Educació y Cultura de la Caja Colombiana de Subsidio Familiar COLSUBSIDIO i representant de Colsubsidio per a l'Administración por Concesión de BIBLORED a Bogotà, Colòmbia.

En primer lloc vull expressar el meu agraïment sincer a l'Assumpció Estivill qui, sent degana de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona, em va convidar a participar en aquestes Jornades, desenvolupades en el marc de l'Any del Llibre i la Lectura 2005 i també en el marc de la celebració dels 400 anys de la publicació del Quixot. Vull també agrair l'Assumpta Bailac i en Jordi Permanyer, coneixedors del nostre treball a BIBLORED i a Colsubsidio, per considerar que aquesta experiència pot ser d'utilitat per a les biblioteques catalanes.

1. L'ENTORN ECONÒMIC I SOCIAL PER AL DESENVOLUPAMENT DE LES BIBLIOTECUES DE BOGOTÀ

Els qui vam conèixer o vam viure a Bogotà fa 15 anys, enfront del que és avui dia, hem de reconèixer que s'han produït canvis significatius de tot ordre.

En primer lloc, Bogotà, s'apropa als 8 milions d'habitants mentre que fa 15 anys en tenia uns 5 milions, aproximadament (encara que no comptem amb xifres oficials). Aquest creixement demogràfic s'explica per l'agudització dels fenòmens migratoris de desplaçament que han generat la violència en totes les seves formes i la situació econòmica en el camp i en les petites ciutats. És per això que hi ha prop d'un 50% de persones per sota de la línia de pobresa i un 15 % per sota de la línia de la indigència.

És innegable que aquest creixement no ha vingut acompanyat de totes les obres d'infraestructura i de la cobertura i la qualitat en l'educació, la salut, l'habitatge, el transport i els serveis públics, però són notables els esforços per transformar-la a través de grans projectes de desenvolupament urbà, d'una política de recuperació de l'espai públic, del millorament de la infraestructura vial i de transport, de les noves estratègies de creixement de programes educatius i d'un treball per construir ciutadania i sentit de pertinença entre els seus habitants. És en aquest context en què cal examinar el desenvolupament de les diverses xarxes de biblioteques i de programes de promoció de la lectura i el llibre en aquests últims anys.

a. COM VA NÉIXER EL PROJECTE DE BIBLORED

Fa 15 anys només existien dues grans biblioteques a Bogotá: La Biblioteca Luis Ángel Arango, constituïda com a centre cultural pel Banco de la República, i la més sòlida i concorreguda de tot Bogotá —té un milió de llibres i materials documentals i prop de 5 milions de visitants anuals—, i la Biblioteca Nacional de Colòmbia, patrimoni cultural i expressió del patrimoni bibliogràfic del país, especialitzada en la investigació.

Malgrat la minsa infraestructura bibliotecària, els últims 15 anys a Colòmbia s'han caracteritzat per un important moviment d'organitzacions, de fundacions i d'experts en la promoció de la lectura i la formació d'un públic lector i, cada vegada més, Colòmbia s'ha apropiat a la resta del món que anomenem civilitzat, en la convicció que tant les biblioteques com d'altres accions que es duuguin a terme en temes culturals i educatius, són eines poderoses per a combatre la misèria i l'exclusió social. Entitats com Fundalectura, la Fundación Rafael Pombo, la Cámara Colombiana del Libro i la Feria Internacional del Libro de Bogotá, així com l'esforç de diverses caixes de compensació en d'altres regions del país, van generar un ambient propici per a l'aparició de la xarxa de les biblioteques de Colsubsidio, xarxa que avui dia integren 17 biblioteques públiques-escolars i mòbils, distribuïdes en diverses zones de la ciutat i del departament de Cundinamarca i la qual, amb una col·lecció de prop de 300.000 llibres, atén 4 milions de visites l'any.

Per la seva banda, els ajuntaments petits, les juntes d'acció comunal dels barris i els organismes no-governamentals, també van generar iniciatives per a constituir petites biblioteques amb modestes col·leccions i personal auxiliar per a atendre-les.

No obstant això, aquests esforços resultaven insuficients i els diagnòstics duts a terme a la fi de la dècada de 1990, van mostrar situacions crítiques, com que a Bogotá existia només 1 llibre per a cada 7 habitants joves o adults (quan n'hi hauria d'haver 2 o 3 per habitant) i 1 per a cada 63 infants (quan n'hi hauria d'haver almenys 1 per a cada infant). De les 105 biblioteques públiques existents es va evidenciar que la majoria estaven concentrades en poques zones de Bogotá, tenien un promig de 1.000 llibres obsolets per a atendre les necessitats d'informació dels bogotans, i comptaven amb

un sol funcionari no qualificat per atendre-les. Per descomptat, en la gran majoria no hi havia una programació cultural o social complementària.

b. COM ESTÀ CONCEBUDA BIBLORED

Van ser les raons exposades que van motivar a l'Administración de Bogotá a proposar la creació de 4 grans biblioteques que complissin amb les condicions següents:

- que estiguessin emplaçades en zones estratègiques de la ciutat, amb una alta concentració i densitat de població, particularment d'estudiants,
- que estiguessin obertes tots els dies amb un horari mínim de 12 hores diàries,
- que enriquissin i embellissin l'espai públic amb edificacions i espais harmoniosos,
- que es convertissin en veritables centres d'activitat cultural, connectades entre elles i amb el món.

El govern del districte de Bogotá va definir que aquest projecte, que va denominar-se BIBLORED, havia de ser desenvolupat per la Secretaria de Educació del districte i va assignar un pressupost d'aproximadament 25 milions de dòlars per a executar-lo en quatre anys. En l'actualitat, existeixen tres de les biblioteques projectades, la Virgilio Barco, el Tintal i el Tunal, i queda pendent la construcció i el desenvolupament de la biblioteca San José de Suba.

Aquestes biblioteques s'han constituït en veritables centres educatius, culturals, recreatius i socials, ja que es troben dins de grans parcs i s'han erigit com a complexos arquitectònics i culturals únics i destacats en l'entorn que els envolta.

A més, a Bogotá hi ha 6 biblioteques locals i 10 de barri que formen part del Sistema Metropolitano de Bibliotecas del Distrito, i que són administrades en la seva majoria pel departament administratiu de Benestar Social o per les juntes comunals de veïns. Atenen sectorialment les necessitats de la població veïnal, amb col·leccions de 3.000 a 10.000 volums i una infraestructura més modesta. El projecte, no obstant això, ha incorporat aquestes biblioteques a la xarxa, perquè puguin tenir l'actualització, la capacitat, el condicionament i el suport que els permeti respondre millor a les poblacions de les localitats on estan emplaçades. Les biblioteques de la xarxa s'articulen, al seu torn, amb la Biblioteca Luis Ángel Arango i la xarxa de biblioteques de Colsubsidio.

BibloRed atén un promig de 4.800.000 persones l'any.

És el treball desenvolupat per BibloRed, el que va permetre que la UNESCO declarés Bogotá com la capital mundial del llibre per a l'any 2007 i hi ha un nombre significatiu d'activitats que s'estan preparant per a aquesta celebració.

c. QUI ADMINISTRA BIBLIORED

La Red Capital de Bibliotecas Públicas, com a programa educatiu i cultural adscrit a la Secretaria de Educación de Bogotá, fou administrat directament per aquest organisme durant els tres primers anys de funcionament, per mitjà de l'estructura central que es va crear amb aquesta finalitat. Des del 16 de desembre del 2003, la Secretaria de Educación va atorgar aquesta administració, mitjançant contracte de concessió, a la Caja Colombiana de Subsidio Familiar Colsubsidio i a la Caja de Compensación Familiar Comfenalco Cundinamarca, les quals van establir una Unión Temporal per acomplir amb aquesta responsabilitat. Des del primer d'octubre passat Comfenalco es va fusionar amb Colsubsidio, per la qual cosa l'administrador actual és Colsubsidio.

Voldria esmentar de manera molt breu què és COLSUBSIDIO i què significa per a Colòmbia el sistema del subsidi familiar. Davant la desigualtat que es presenta entre els treballadors que, tenint els mateixos ingressos salarials, han d'assumir responsabilitats familiars diferents, associades al nombre de persones a càrrec, les empreses han d'aportar mensualment el valor corresponent al 4% de llur nòmina. Aquests recursos són administrats per les entitats privades que es van crear amb aquesta finalitat i que s'anomenen caixes de compensació. Avui dia no només es lliura subsidi monetari als treballadors de ingressos menors, sinó que els seus beneficis s'han estès a la construcció i al lliurament de subsidis d'habitatge d'interès social, a la prestació de serveis d'alta qualitat en salut, al desenvolupament d'infraestructures i programes de turisme i lleure social, educació i cultura, a la generació de plans de crèdit social, i a la constitució de supermercats i farmàcies amb productes accessibles en cost i proximitat. Gràcies a aquests programes, Colsubsidio té 620.000 treballadors afiliats de 21.000 empreses i unes aportacions que sumen 100 milions de dòlars anuals.

Per a Colsubsidio, l'administració de BiblioRed comporta fer-se càrrec de la contractació i de la formació de tot el personal que treballa en les biblioteques majors¹ i en l'administració central, la selecció i l'adquisició de materials per a l'enfortiment i l'actualització de col·leccions, com de llur processament tècnic i físic, atendre els aspectes de suport tècnic i informàtic, manteniment, neteja, vigilància, aparcaments, i tots els programes associats amb llur funcionament com a servei públic: programes de promoció de lectura, programació cultural, serveis d'informació, comunicacions i difusió, etc. Per a tot això, la Secretaria de Educación proveeix els recursos econòmics (prop de 3,4 milions de dòlars anuals) i n'exerceix el control i la coordinació a través de llurs organismes i d'altres que ha contractat per a l'efecte. L'interessant d'aquest cas particular és que, a més de l'administració general, Colsubsidio està aportant prop d'un milió de dòlars en programes de formació, de promoció de lectura, de difusió del programa, i en dotació de llibres i adequació d'infraestructura, fonamentalment per a les biblioteques locals i de barri, amb el propòsit de

¹ Nota del trad.: *bibliotecas mayores* en l'original. Com s'ha esmentat més amunt, fa referència a les biblioteques Virgilio Barco, el Tunal, el Tintal i, la que encara s'ha de construir, San José de Suba.

millorar no únicament les tres biblioteques majors sinó també aquelles que es troben més a prop dels ciutadans amb menys recursos.

El repte per a Colsubsidio i per a la Secretaria de Educación és molt gran, no solament per la importància que aquestes biblioteques tenen quant al desenvolupament cultural i social de la ciutat, mitjançant les quals Bogotá ha volgut posar-se a l'altura de les grans capitals del món, sinó perquè es posa a prova aquest experiment d'unir les voluntats del sector oficial i del sector privat, amb la finalitat d'assolir l'eficiència i l'efectivitat que requereix un projecte d'aquesta envergadura.

Per a acabar aquest aspecte de l'administració, voldria ressaltar la tasca que ha desenvolupat l'Associació de Amigos de BiblioRed: Biblioamigos. Aquesta associació es va crear abans que fossin construïdes les biblioteques majors, amb l'objectiu de donar suport a la gestió de BiblioRed, estrènyer els seus vincles amb la comunitat i guanyar aliats i recursos que garantissin la perdurabilitat i l'ampliació del projecte. A través de Biblioamigos, s'ha aconseguit crear una important xarxa de difusió per als programes i projectes de BiblioRed, s'han assolit donacions importants —com la que acaba d'efectuar la família Santodomingo, per valor de 14 milions de dòlars amb destinació a la construcció de la Biblioteca de Suba—, i va ser també peça important per a l'adjudicació del premi Bill i Melinda Gates, per 1 milió de dòlars, amb l'objectiu d'establir una plataforma tecnològica que col·loqués les biblioteques de Bogotá a l'avantguarda dels sistemes d'informació i de comunicació amb les biblioteques virtuals de la resta del món.

Colòmbia està vivint una transformació impressionant quant a promoció de la lectura i difusió del llibre es refereix. En això incideix, sens dubte, l'esforç que el conjunt del país fa per a sobreposar-se a la difícil situació econòmica, social i de violència que viu. Colòmbia té l'oportunitat de sobreposar-se a la seva actual situació, gràcies als esforços que la grans majoria dels qui vam viure-hi fem diàriament per fer més habitable, més just i més solidari el nostre entorn.

Després d'examinar aquest context, podem passar al veritable propòsit d'aquesta conferència: il·lustrar com hem concebut l'activitat cultural, no només a BiblioRed, sinó en la xarxa de biblioteques de Colsubsidio.

2. L'ESSÈNCIA DEL TREBALL CULTURAL DE LA RED CAPITAL DE BIBLIOTECAS PÚBLICAS — BIBLORED

Abans d'il·lustrar la programació cultural de BiblioRed, a la qual m'agradaria afegir una breu síntesi de com es relaciona amb la programació cultural de les biblioteques de Colsubsidio, voldria tractar tres punts que, de cap manera no podran esgotar-se en aquesta conferència, però que han estat el marc de referència per mirar d'encertar en l'activitat que desenvolupem.

1. ¿Per què la cultura i les biblioteques estan en l'ordre del dia dels programes de desenvolupament econòmic i social dels nostres governs?
2. Quin paper juga l'*activitat cultural* en les nostres biblioteques? ¿Per què és necessària una programació cultural en la biblioteca?
3. ¿Què entenem per cultura quan estem dissenyant la programació cultural en les nostres biblioteques i, per tant, quins continguts privilegem?

Parlar d'activitat cultural en les biblioteques, sembla un assumpte redundant. No només perquè les biblioteques són en si mateixes una activitat educativa i cultural, sinó perquè s'han constituït progressivament com el lloc cultural per excel·lència, atès que la majoria dels visitants, particularment els de les poblacions més vulnerables, no tenen accés a d'altres activitats artístiques, recreatives o socials.

a. LES BIBLIOTEQUES COM A DINAMITZADORES DEL DESENVOLUPAMENT SOCIAL

L'èmfasi que els teòrics i els experts en els programes bibliotecaris han posat en el paper dinamitzador que les biblioteques juguen en la transmissió i la transformació de la cultura, i com a centres de desenvolupament social, és similar a aquella que els organismes internacionals han adoptat en apostar per la cultura com a factor de desenvolupament i com a factor d'harmonització enfront de les greus contradiccions socials i econòmiques i enfront de les progressives iniquitats socials.

Per fer esment d'un únic exemple, en el document de presa de posició per al Fòrum Desenvolupament i Cultura BID, de París del març de 1999, la UNESCO va plantejar: “La cultura ha passat a primer pla: la comprensió i el reconeixement que el desenvolupament cultural és tan important per al benestar com el creixement econòmic ha guanyat terreny. Atès que la cultura configura la nostra forma de veure el món, cada vegada s'estén més la idea de recórrer a la cultura com a font d'energia i d'inspiració. Enfront de la pobresa i la desigualtat creixents en un món marcadament asimètric, la degradació del medi ambient i la falta de creativitat en la solució de problemes, la pau i el desenvolupament humà sostenibles exigeixen profunds canvis d'actitud... Pot constituir un mitjà per a millorar la gestió dels nostres limitats recursos ambientals, per a contrarestar la dependència i l'opressió política i econòmica i contribuir, per tant, a l'autèntic respecte dels drets humans. La cultura (com també les biblioteques (sic)) ja no es considera com un factor secundari de la realitat humana, sinó com un factor fonamental de la qualitat de vida, una dimensió que tot ho abasta, essencial no només per a la preservació de la identitat, sinó també per a la governabilitat, la ciutadania, la cohesió social i la creativitat. Per tot això, i cada vegada amb major insistència, els ciutadans estan demanant als seus representants polítics que treballin pel benestar cultural amb el mateix afany amb què treballen a favor del benestar econòmic i social...”

b. PER QUÈ UNA PROGRAMACIÓ CULTURAL EN LES BIBLIOTEQUES

No és casual que totes les aproximacions metodològiques i conceptuals sobre els programes bibliotecaris hagin apuntat cap al mateix objectiu. Fa temps que la biblioteca (en particular la biblioteca pública) es concep com el mecanisme per excel·lència per a fer realitat el dret consagrat en la Constitució Nacional del lliure accés a la informació, a la formació permanent i a la cultura, per a tots els ciutadans en igualtat d'oportunitats. La biblioteca pública s'ha erigit com una possibilitat extraordinària d'accés gratuït als materials de lectura, i tal vegada l'única que tenen les classes menys afavorides per al seu desenvolupament i creixement cultural, única forma possible d'assolir el seu desenvolupament integral. La biblioteca és una alternativa flexible d'educació, amb espais oberts, on participen tots els individus sense discriminació. És una forma d'educació àmplia, un suport per a alleujar les càrregues econòmiques que implica el cost dels llibres recreatius i de consulta en les classes menys afavorides. La biblioteca pública és un facilitador pedagògic, una aula experimental per a aprehendre, generar, compartir i transformar la riquesa cultural desenvolupada per la humanitat al llarg de la seva història. La biblioteca és un espai de trobada i de reconeixement de l'altre, com de construcció de la comunitat en convivència. La biblioteca és el vehicle per excel·lència per a aprendre a investigar, aprendre a qüestionar i aprendre a obtenir respostes.

Fa temps també que els responsables dels projectes i programes educatius i culturals han entès que les biblioteques, així com d'altres instruments culturals, estan lligades i alhora són expressió del desenvolupament econòmic i social de l'entorn en què s'han erigit i, per tant, no tenen únicament un paper instrumental d'atresorar la riquesa cultural que els éssers humans hem construït en l'esdevenir històric, sinó que tenen el privilegi, però també la responsabilitat, de contribuir a combatre la misèria i l'exclusió, en un món on les diferències s'extremen cada vegada més, per causa, en gran mesura, dels processos d'obertura, privatització i globalització.

Per això, existeix la consciència de la necessitat de *convertir* les biblioteques en espais per a l'aprenentatge continu, que recullin la memòria de la comunitat, que afavoreixin la construcció d'una ciutat lectora i una regió amb respecte per la diferència, que reconeixin la nostra multiculturalitat, complementant i transcendent els serveis tradicionals que la biblioteca ofereix amb una innovadora i audaç programació de promoció de lectura i d'extensió cultural.

Convé ressenyar les paraules de Gabriel Jaime Cardona en el XV Encuentro de Bibliotecas de Cajas de Compensación, celebrat el passat mes de setembre a Medellín: "La biblioteca pública és, per naturalesa, una institució oberta a la recerca de la intel·ligència i a la reflexió de la ment; lloc d'estudi; centre de pensament; suport material de les idees; recinte de la il·lustració; arxiu de les lluites lliurades pel gènere humà que han proporcionat llur emancipació i llur realització; testimoni documental i alligador de la ignomínia que produeixen les tiranies; provisió dels descobriments i dels invents; entitat dipositària dels postulats econòmics i de l'esdevenir històric, però també de la

ciència, la tecnologia i l'art, com a formes de coneixement i expressions del saber; lloc de trobada entre cultures, coneixements, sabers, generacions i èpoques; escenari de diàlegs fecunds, insospitats i transformadors entre el passat, el present i el futur; espai revitalitzador de l'esperit humà i del seu sentit en el món; esperit i alè de la utopia. La seva tasca és pensar, ajudar a pensar i recolzar el pensament”.

Ha estat molt interessant constatar que tant la Secretaria de Educació en iniciar el projecte BiblioRed, d'una banda, com Colsubsidio, en constituir la xarxa de biblioteques pròpia, van tenir el propòsit idèntic d'engegar aquests programes per a contribuir a millorar les condicions de vida de la població, entenent que l'accés al coneixement i la cultura a través de les biblioteques, ofereix la possibilitat de participar i compartir el procés de gestació i d'assimilació de valors socials, sota la premissa que la pobresa no solament pot referir-se a la manca de béns materials sinó a la necessitat d'integració a les xarxes socials, per a sortir de la marginació i l'exclusió.

c. LA BIBLIOTECA COM A CENTRE DE DESENVOLUPAMENT CULTURAL

Serà d'interès per als participants de les Jornades Biblioteca Pública i Lectures, conèixer els criteris que la Secretaria de Educació de Distrito va traçar per al desenvolupament de l'activitat cultural de la Red Capital de Bibliotecas Públicas, i que formen part del *Manual de Administración Nivel Central*, capítol 5: “Área cultural y de comunicaciones”.

A partir d'aquest manual s'ha establert que la Red Capital de Bibliotecas, s'hagi convertit en una alternativa d'aprenentatge i lleure per als habitants de Bogotà, on s'espera que les seves 19 biblioteques distribuïdes estratègicament segons la seva ubicació en la ciutat, es converteixin en centres de desenvolupament social, comunitari i cultural, amb informació en totes les àrees del coneixement que complementin l'activitat educadora i d'investigació, i que tinguin espais agradables que, combinats amb una programació d'extensió cultural i bibliotecària innovadora i variada, despertin en els infants, els joves i els adults un interès particular per la lectura i la cultura.

Com que cada biblioteca ha estat pensada com un lloc públic, obert, gratuït i neutral, al qual tenen accés tots els individus sense cap discriminació i on es preserva la memòria d'expressions culturals locals i universals, s'espera que compleixin el paper de mediadores actives en els processos culturals, donin suport a la formació d'un públic crític per a les arts i disposin en els seus escenaris d'un ventall d'expressions artístiques i culturals. Per aquesta raó és especialment important programar activitats culturals contínues al llarg de l'any que generin un intercanvi de sabers i que ofereixin als usuaris alternatives per a utilitzar el seu temps lliure aprenent, gaudint i participant.

És per això que les biblioteques han de generar capacitat real de convocatòria i concertació de les diferents comunitats i la cooperació horitzontal entre les seves organitzacions comunitàries, culturals i populars amb la finalitat de promoure la integració local.

Les biblioteques tenen com a tasca pròpia socialitzar les investigacions i els estudis culturals i antropològics duts a terme per institucions, grups, comunitats o ciutadans de la localitat, que puguin fer aportacions dirigides a la construcció de la identitat local.

A partir de les definicions anteriors, s'han establert uns criteris que funcionen com a principis d'acció en les biblioteques que formen part de BiblioRed:

- Accés gratuït a tota la població sense cap discriminació a les activitats culturals desenvolupades per les biblioteques.
- Participació de les diverses expressions artístiques i culturals en la programació d'activitats de les biblioteques, respectant els principis de pluralisme i de tolerància.
- Tractament igualitari a tots els sectors de les localitats per presentar llurs projectes culturals amb la finalitat de ser avaluats dins dels paràmetres de qualitat artística establerts per BiblioRed.
- Fiançament de la democràcia i el respecte als drets humans sota els principis d'equitat i de justícia.
- Suport a la integració, la creativitat i la solidaritat.
- Promoció de la coordinació institucional sota els principis de concurrència, complementarietat i eficàcia.

Sobre la base d'aquests principis, s'han establert uns objectius, unes estratègies i unes directrius pedagògiques per a les biblioteques i per a la seva programació cultural, que facin realitat el propòsit de fer de les biblioteques centres de desenvolupament cultural i comunitari que responguin als interessos i a les necessitats dels habitants de la ciutat; i que ofereixin una programació minuciosament planejada que garanteixi una qualitat excel·lent: àmplia en la seva proposta artística i cultural, de manera que inclogui totes les manifestacions locals i universals; específica pensant en cada grup objectiu, proposant en espais d'expressió per a la comunitat, i potencialment formativa en expressions culturals i valors democràtics.

Agenda Mensual BIBLORED

La síntesi d'aquesta proposta es reflecteix en l'**Agenda Mensual BiblioRed**, que està conformada per totes aquelles activitats que es gesten i es desenvolupen en les biblioteques, al voltant del llibre, la lectura, l'art i l'activitat artística i cultural, i que contempla les condicions següents:

- Programació que enforteixi el desenvolupament d’una actitud crítica enfront del llibre, la lectura, l’art i la cultura,
- Programació que doni suport a la promoció de lectura,
- Programació que promogui l’acceptació de la diversitat,
- Programació que doni suport al finançament de la identitat cultural,
- Programació contínua,
- Programació d’excel·lent qualitat,
- Programació artística i cultural que promogui el coneixement i el lleure en un ambient democràtic.

d. QUIN CONCEPTE DE CULTURA HI HA AL DARRERE DE LA PROGRAMACIÓ QUE S’HA D’OFERIR

No sembla fàcil assolir una programació cultural permanent que involucri i satisfaci tots els preceptes enunciats anteriorment; i seria bastant complex intentar dilucidar el concepte de cultura, a l’entorn del qual gira la programació. No obstant això, en examinar els objectius, les estratègies i les directrius, podem afirmar que estem parlant d’una definició àmplia de cultura, no restringida a allò merament artístic o folklòric, la qual cosa ofereix unes àmplies possibilitats.

Lluís Bonet, en la seva intervenció en el III Congreso Iberoamericano y del Caribe sobre Gestión Cultural a Medellín el 1997, precisava algunes de les qüestions que s’han de dilucidar a l’hora de dur a terme un programa de difusió cultural: “En les nostres societats occidentals el consum de béns i serveis culturals gaudeix d’una connotació social positiva... Aquesta connotació social positiva està relacionada amb una acceptació restrictiva i un tant antiquada del concepte de cultura. Aquest concepte, polisèmic per naturalesa, ha anat associat tradicionalment amb el món de les arts i les humanitats, amb el patrimoni cultural i l’educació de l’esperit. És a dir, amb allò que la societat occidental ha considerat que era la civilització, en contraposició a la barbàrie de les comunitats classificades com a no civilitzades i sense cultura. Però si entenem que cultura “no és només l’acumulació d’obres i de coneixements que una elit produeix, recull i conserva per a posar-la a l’abast, o que un poble, ric en passat i patrimoni, ofereix als altres, ni es limita a l’accés a les obres d’art i a les humanitats” (fragment de la declaració final de la primera Conferència Europea sobre Polítiques Culturals organitzada per la UNESCO a Hèlsinki el 1972), sinó que acceptem per cultura "el conjunt de maneres i condicions de vida d’una col·lectivitat amb un substrat comú de tradicions i de coneixements, així com les diverses formes d’expressió i de realització de l’individu en el si de la societat” (fragment de la declaració final de la Conferència sobre Polítiques Culturals organitzada per la UNESCO a Mèxic el 1982), ens trobem que les formes d’accés i consum cultural són molt més heterogènies i complexes d’analitzar... La cultura és un dels elements més importants de segmentació i de marginació social, però pot ser també un dels factors més potents d’integració, de cohesió i d’identitat col·lectiva. Contribuir a formar un públic conscient d’això, lliure de la pressió

demagògica del poder polític o econòmic, és fonamental per a la consolidació de societats realment democràtiques”.

e. UN EXEMPLE DE PROGRAMACIÓ COHERENT AMB EL NOSTRE CONCEPTE DE CULTURA

Com a marc de referència per a la preparació de la nostra programació cultural, hem establert que els éssers humans, per a ser així, han construït en un procés històric ple d'encerts, de dificultats i de conflictes, les formes d'entendre els fenòmens naturals, transformar el seu entorn i sobreviure, amb la intenció espontània de procurar-se un ambient còmode i de benestar. En aquest procés, els homes han construït també i òbviament, les seves organitzacions i relacions socials, i han generat costums i maneres de fer, a la qual cosa hem denominat generalment com *cultura*. Gràcies a la capacitat d'innovar aquesta cultura, els homes han pogut construir identitats i diversitats, que han donat lloc als grans moviments històrics i socials.

En aquest context, la ciència, la tècnica, la normativa ètica i jurídica, l'art, el joc, l'estil de vida, els costums, els mites, les creences, l'estil d'habitatge, les professions, els tipus i la presentació dels aliments que es consumeixen, la cura del cos, el vestit, els hàbits d'higiene, l'oci, l'expressió dels afectes, el quocient intel·lectual, els artefactes, el transport, en definitiva, tots els elements que formen part de la riquesa històrica produïda per la humanitat en relació amb la naturalesa i amb els altres, són productes culturals, que identifiquen d'una manera o altra les concepcions, les idees i les formes com els homes s'han relacionat en cada època del desenvolupament social i, fins i tot, com s'han enfrontat en cada època.

Així doncs, parlar de *cultura* és parlar de *totes les dimensions del desenvolupament* natural i social. Parlar de cultura, és parlar de l'home en la seva integritat. Això significa reconèixer que l'ésser humà, és un ésser de dimensions múltiples: és alhora biològic, social, afectiu, racional, espiritual, qui, per a desenvolupar-se plenament i participar de manera activa i creativa en la transformació i la millora de les condicions en les quals ell i els seus congèneres viuen, requereix, a més de satisfer les seves necessitats bàsiques materials, construir i alimentar, en relació amb els altres, les seves necessitats afectives, intel·lectuals i espirituals.

Aquestes són les bases que han de veure's representades en la programació cultural.

No ha estat fàcil la seva execució per diverses raons:

1. Els recursos econòmics són limitats, amb la qual cosa la contractació de grups, equips o experts en les diferents temàtiques cobreix només algunes franges d'horaris i dies especials i es du a terme fonamentalment en les biblioteques majors.

2. Com que la programació és elaborada i desenvolupada fonamentalment per l'equip de BiblioRed, i malgrat disposar d'un grup interdisciplinari, hem hagut de desenvolupar un pla de formació interna que millori les competències dels funcionaris en coneixements d'història universal, particularment de l'art i de la literatura.
3. Amb el suport d'altres organismes locals i/o regionals, s'han programat diverses franges, amb un èmfasi principal en el cinema, no sempre de contingut artístic o social, sinó simplement recreatiu.
4. Els diferents públics han iniciat un procés sistemàtic d'aproximació a la vida cultural de les biblioteques, però encara hi ha amplis sectors que no hem pogut "seduir".
5. Fins a aquest any no hem aconseguit integrar la programació cultural i les activitats de promoció de lectura en eixos temàtics i metodològics, la qual cosa ha estat un avenç important tant conceptualment com en el terreny de l'organització, l'administració, la difusió i els costos d'aquesta activitat.
6. La difusió de l'activitat cultural s'ha ampliat i l'agenda mensual s'ha constituït en una poderosa eina que dona la coherència de la programació (es produeixen 90.000 agendas mensuals) i es publica la programació local de cada biblioteca a través de diversos mitjans. També s'aprofiten els mitjans de difusió de Colsubsidio: el seu lloc web, la revista que es distribueix a 200.000 persones i la *Guia Informativa* que arriba a 21.000 empreses. No obstant això, donades les dimensions de la ciutat, encara no arribem a àmplies capes de la població, i l'agenda arriba fonamentalment als visitants habituals de les biblioteques.
7. Com que la programació més important es concentra en les biblioteques majors, hi ha un desequilibri en el desenvolupament cultural de la xarxa.

La programació cultural està constituïda per quatre tipus de programes:

1 Programació habitual del mes, organitzada per activitats permanents cada dia de la setmana, a l'entorn de la promoció de la lectura i el cinema, fonamentalment. En aquests espais s'ha rebut el suport d'institucions oficials com l'IDCT i també de grups de voluntaris (per exemple els clubs de cinema). En aquesta programació s'inclouen també les Exposicions d'Arts Plàstiques, cicles de conferències i tallers artístics, relacionats amb els plans de promoció de lectura.

2 Programació d'esdeveniments especials, que es constitueixen en els recomanats del mes. En aquest punt és necessari ressaltar la programació de les BiblioVacaciones durant les temporades de juny-juliol i desembre-gener, que aconsegueix atreure els infants i els joves una vegada finalitzen les activitats escolars i integren clarament les activitats de promoció de lectura amb la programació artística i cultural. D'acord amb l'aportació rebuda d'ambaixades, ONG i altres institucions i/o persones, es duen a terme concerts, conferències, seminaris, etc.

3 Programació social i comunitària: al llarg del mes se celebren cicles de conferències, seminaris o esdeveniments que afavoreixen el coneixement, la integració i l'organització de la comunitat de

l'entorn i també es duen a terme conferències sobre temàtiques d'actualitat: el TLC, la reelecció presidencial, normativa vigent, reforma de les pensions, etc., que pretenen donar cabuda a diferents punts de vista amb l'objectiu de donar suport a la formació d'opinió del públic assistent.

4 Programació temàtica per països. Aprofitant l'experiència que han desenvolupat des de fa diversos anys les biblioteques de Colsubsidio, s'ha establert un eix articulador: el coneixement i la difusió de la cultura d'un país. Amb aquest programa es busca, per mitjà de continguts que integren aspectes literaris, culturals, econòmics, sociopolítics i artístics, ampliar la visió del món dels participants i possibilitar la construcció de ponts entre societats i lectors multiculturals. Per dur a terme aquest programa, es realitzen diferents activitats d'investigació, que conflueixen en diversos textos i imatges que es difonen a manera d'exposició: la ubicació geogràfica del país, població, extensió, límits, composició ètnica, religions, idiomes; història i actualitat política; expressions folklòriques i artístiques: música, dansa, patrimoni cultural i arqueològic; exponents de la literatura i de la poesia tant en obres com en autors. Aquesta informació, que s'exhibeix a manera d'exposició, es complementa amb activitats com ara concerts, obres de teatre, presentació de grups de ball, tertúlies literàries, conferències sobre la realitat sociopolítica, el ball, etc. En la seva preparació participen tant auxiliars com promotors de lectura, sota l'orientació dels bibliotecaris. Al voltant d'aquestes temàtiques es convoca la col·laboració d'ambaixades, centres culturals, artistes, experts i altres organitzacions, la qual cosa dóna coherència però també diversitat de continguts a la programació. Per descomptat, aquests materials i activitats es constitueixen en el pretext fonamental per a proposar i desenvolupar les activitats de promoció de lectura, tallers de lectura i escriptura, etc.

Per al desenvolupament d'aquests últims, així com per al desenvolupament de les exposicions, tenim el suport del Museo de Museos de Colsubsidio.

Per il·lustrar tot això, s'annexen exemples dels continguts programàtics de les biblioteques de Colsubsidio, denominat per a l'any 2005 "Viajemos por Latinoamérica y el Caribe": en aquest s'han inclòs països com Brasil, Xile, Cuba i Veneçuela.

Per al cas de BiblioRed, s'annexen les Agendes Mensuals de la programació de juny i juliol, dedicada a Colòmbia; la d'agost, a Bogotà; la de setembre, a Itàlia, i la d'octubre, a Grècia.

Val la pena esmentar l'activitat d'extensió cultural i de promoció cultural que les biblioteques duen a terme en les poblacions i les zones d'influència. Per a això es realitzen programes com "Lectura en Família", els caps de setmana; "Un encuentro con las palabras", programa de lectura per a soldats ferits en combat i per a infants afectats per la drogodependència; "Lectura en el hospital", per a infants malalts en els hospitals; "Rincón de los abuelos", per a usuaris de la tercera edat; "Óyeme con los ojos", per a infants sords; "Lectura sin barreras", per a presidiaris, etc.

Finalment, i atès que les biblioteques tenen salons per a esdeveniments i convencions, auditoris i sales d'exposicions, aquests espais es lloguen a empreses privades i institucions públiques, i són escenari d'activitats culturals, congressos, activitats acadèmiques i/o empresarials, assemblees veïnals, cosa que les ha fet constituir-se en eixos articuladors de l'activitat social de l'entorn.

Les biblioteques, a més a més de la programació formal, s'han convertit en espais de trobada ciutadana, i s'ha aconseguit crear una xarxa d'amics i de voluntaris, que ha permès explorar talents i desenvolupar la iniciativa d'un nombre creixent de visitants habituals.

Tant la xarxa de biblioteques de Colsubsidio com BiblioRed han fet una aposta per l'activitat cultural integral. I no només hi han dedicat espais sinó una estructura administrativa especialitzada i uns recursos nombrosos dintre del pressupost general. Fins a ara, l'experiència ha estat reeixida; en uns quants anys podrem avaluar quin impacte ha tingut sobre la vida dels qui habitem una ciutat i un país tan complex, però tan bell. No obstant això, i per provocar una discussió en la taula rodona que continua, crec fermament que les biblioteques poden integrar l'activitat cultural i fins i tot la social i la comunitària, però han de mantenir llur essència i llur eix primordial en l'accés al coneixement, a la informació i al gaudi del llibre, la lectura i l'escriptura, més comprensibles ara, des d'altres llenguatges que l'art ens proveeix. Així ho hem entès, i és per això que el nombre i la varietat d'activitats a l'entorn de la promoció de la lectura, la investigació i l'enfortiment de les col·leccions, tant en paper com en altres mitjans, molt particularment aquells que ens proveeixen la informàtica i les comunicacions, és la base i l'aspecte principal del nostre treball.

Creiem que comprendre i aplicar aquest criteri serà transcendental per al manteniment i la supervivència de les biblioteques al llarg del temps. Els esperem a Bogotà perquè siguin els nostres còmplices i els testimonis presencials del resultat d'aquest esforç. Estic segura que els encantarà.

Moltes gràcies!!!

BIBLIOGRAFIA

- Anexo No. 1, "Manual de Administración Nivel Central", Capítulo 5. "Área Cultural y de Comunicaciones". Licitación Pública L-P-SED-012-03, Pliego de Condiciones Alcaldía Mayor de Bogotá, Secretaría de Educación, agosto de 2003.
- Arango V., Gabriel Jaime. "La biblioteca en los ámbitos de la utopía y la libertad". *XV Encuentro Nacional de Bibliotecas de Cajas de Compensación Familiar*, 21 al 23 de septiembre de 2005 Medellín, Colombia.
- Arias Pérez, Roberto. *La dimensión humana de la Seguridad Social*. Tomo I, Bogotá, 1997.
- Bonet Agustí, Lluís. *III Congreso Iberoamericano y del Caribe sobre Gestión Cultural .Medellín, Colombia, 2-5 de diciembre de 1997. Formación de Público y Consumo Cultural*. Universidad de Barcelona. Documentos de discusión.
- CEPAL. *La industria cultural en la dinámica del desarrollo y la modernidad: nuevas lecturas para América Latina y el Caribe*. CEPAL, División de Desarrollo social, Junio de 1994).
- Informe mundial sobre la cultura, creatividad y mercados*. UNESCO. Yoro Faal. Cultura, Ética y Mundialización. 1998.
- El libro de oro del subsidio familiar*. Bogotá: Superintendencia del Subsidio Familiar, 1997.
- Nieto Hernández, Yolanda. "La actividad artístico-cultural dentro de los programas de bienestar empresarial en Bogotá, Colombia". Trabajo de grado para optar al título de Master en Gestión Cultural de la Universidad de Barcelona, Noviembre de 2003.
- "La pobreza en Bogotá y los resultados de las políticas distritales para combatirla". Bogotá: Secretaría de Hacienda Distrital, Alcaldía Mayor de Bogotá, octubre de 2003.
- Por la Bogotá que queremos". Acuerdo No. 06 de junio 8 de 1998. Alcaldía Mayor de Bogotá.
- Roselló y Cerezuela, David. *La gestión cCultural: una nueva profesión en debate*. Barcelona: Associació de Professionals de la Gestió Cultural de Catalunya, 1996. (Colección monografías, no.1. 1996). Un concepto de Cultura.
- UNESCO. "El valor de la cultura". Documento de posición para el Foro Desarrollo y Cultura BID, París, Marzo de 1999.

Annex 1. Cobertura en nombre d'activitats i públic de la programació cultural (gener a novembre de 2004)

ACTIVITAT CULTURAL	SESSIONS EXECUTADES
1 Cinema juvenil	116
2 Cinema taller infantil	146
3 Cinema familiar	125
4 Espai artístic cultura en comuna	111
5 Presentacions artístiques nivell professional (Inclòs BibloVacaciones)	157
6 Presentacions artístiques nivell formació	22
7 Presentacions artístiques, processos de localitats	41
8 Conferències	110
9 Audicions (infantil, juvenil, adults)	91
10 Projectió de cinema	400
11 Trobada nadalenca de cors	1
12 Seminaris	6
13 Exposicions	57
14 Tallers (inclòs BibloVacaciones)	683
TOTAL	2066

Nota: Cobertura de 365.186 usuaris de totes les edats a través de diverses activitats culturals (inclou les tres biblioteques majors), d'un total de 4.500.000 visites enregistrades en l'any.